ШСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ
АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

Морін Олег Леонідович

УДК 373.6: 004.03 (043.3)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАМІРІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙ СФЕРИ ШФОРМАЩЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

13.00.07 - теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ-2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті проблем виховання Академії педагогічних наук України, м. Київ.

Науковий керівник кандидат педагогічних **наук,**
старший науковий співробітник
Мачуський Валерій Віталійович,
Інститут проблем виховання АПН України,
докторант.

Офіційні опоненти: Член-кореспондент АПН України,
доктор педагогічних наук, професор
Сидоренко Віктор Костянтинович,
Інститут гуманітарно-технічної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри трудового навчання та креслення;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Левченко Григорій Семенович,
Академія педагогічних наук України,
вчений секретар апарату Президії.

Захист відбудеться 10 березня 2009 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання АПН України за **адресою:** 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій частині Інституту проблем виховання АПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

Автореферат розіслано " 6 " лютого 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Л. М. Масол

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології забезпечують людині доступ до надійних джерел інформації, дають змогу приймати оптимальні рішення. Така ситуація висуває підвищені вимоги до підготовки фахівців у виробничій і соціальній сферах, для яких пріоритетним стає створення саме інформаційного продукту. Тому нині особливого значення набуває завдання формування у молоді професійних намірів до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій, а їх підготовка до професійного самовизначення у цій галузі є однією з пріоритетних завдань профорієнтаційної роботи загальноосвітньої школи.

Питання формування професійних намірів знайшли обгрунтування у ряді праць філософів, соціологів, психологів, педагогів. Так, серед філософів і соціологів, які досліджували цю проблематику, можна назвати Є. Головаху, В. Матусевича, В. Осовського. Психолого-педагогічним аспектам профорієнтації присвячені роботи В. Журавльової, Є. Клімова, В. Мадзігона, Є. Павлютенкова, К. Платонова, М. Тименка, С. Чистякової, П. Шавіра та інших дослідників.

Результати дослідження організаційно-пєдагогічних проблем підготовки школярів до оволодіння знаннями й уміннями з програмування і використання електронно-обчислювальної техніки вперше знайшли відображення в роботах І. Антипова, В. Горського, В. Кацевої, М. Лапчика, В. Монахова та інших учених.

Питання підвищення ефективності трудової підготовки старшокласників за окремими професіями розкрито в дослідженнях Д. Закатнова, В. Зільберберга, В. Мачуського, О. Мельника, О. Мороз, О. Окуневої, В. Распопова та ін.

Накопичений теоретичний і практичний досвід підготовки школярів до вибору професій, пов'язаних з обчислювальною технікою, висвітлено у працях О. Брудно, А. Верланя, Р. Гутера, С. Жданова, Д. Комського, Є. Кузнецова, Б. Ломова, С. Осадчого, В. Хорольського, С. Шварцбурда, Н. Шевченко та ін. У роботах І. Антипова, Б. Гершунського, О.Єршова, Є.Машбиця, Ю. Первіна, Н. Талізіної, І. Тесленка обґрунтовано мету, завдання, структуру шкільного курсу "Основи інформатики та електронно-обчислювальної техніки". Особливості психодіагностики, профконсультації та профвідбору учнів відображені у працях В.Жуковської, К. Платонова, Б. Федоришина, В. Янцура та ін. Формуванню життєвих намірів і цілей приділили свої дослідження Г. Гватуа, Л. Голомшток, Т. Буянова, К. Вербова, Т. Власова, Н. Захаров, О. Зимовина, Є.Клімова, С. Чернявєва. Безпосередньо формуванню професійних намірів старшокласників присвятили свої роботи Є. Васильєва, В. Водзинська, А. Журкіна, Г. Кочетов, А. Титма, В. Шубкін.

Зважаючи на існуюче протиріччя між потребою суспільства у випускниках із чітко вираженою позицією відносно власного професійного самовизначення та фактичним станом його забезпечення в практиці навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи, а також на те, що проблема формування у старшокласників професійних намірів до професій, пов'язаних із використанням інформаційно-комунікаційних технологій, досліджена недостатньо, а необхідність підготовки все більшої кількості фахівців цієї професійної сфери зростає, була визначена тема дисертаційного дослідження: "Формування професійних намірів

старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій".

Дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідної теми лабораторії трудового виховання і професійної орієнтації Інституту проблем виховання АПН України: "Педагогічне обґрунтування змісту та засобів підготовки старшокласників до професійного самовизначення в умовах профільного навчання", державний реєстраційний номер 0102Ш00388. Тема дослідження затверджена рішенням вченої ради Інституту проблем виховання АПН України (протокол № Ц від 28 листопада 2002 року) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 1 від 28 січня 2003 року).

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування у старшокласників професійних намірів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Гіпотеза дослідження грунтується на припущені, що ефективність формування професійних намірів старшокласників буде підвищена за умов:

- створення необхідних педагогічних умов, які б забезпечували актуалізацію потребнісно-мотиваційних утворень особистості в процесі організації урочної і позаурочної навчально-практичної діяльності, яка інтегрує навчальний і виховний процеси і має профорієнтаційну спрямованість;

- розроблення і впровадження факультативних курсів "Основи вибору професії у сфері інформаційно-комунікаційних технологій" і "Професійний користувач персональним комп'ютером", у процесі викладання яких відбуватиметься моделювання окремих елементів фахової діяльності у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Завдання дослідження відповідно до поставленої мети визначені такі:

1. Проаналізувати стан проблеми у педагогічній теорії та практиці.
2. Уточнити зміст поняття "професійний намір особистості", визначити структуру професійних намірів старшокласників до професій, пов'язаних із використанням інформаційно-комунікаційних технологій, критерії та показники їх сформованості.
3. Обґрунтувати педагогічні умови формування професійних намірів старшокласників і експериментально перевірити їх ефективність.
4. Розробити методичні рекомендації для педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Об'єкт дослідження - процес формування професійних намірів старшокласників.

Предмет дослідження - педагогічні умови формування професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій.

Відповідно до мети, сформульованої гіпотези і визначених завдань було використано комплекс **методів дослідження:**

Теоретичні: вивчення і аналіз філософської, педагогічної, психологічної, навчально-методичної літератури з метою формулювання теоретичних засад дослідження (уточнення сутності, структури, показників, критеріїв оцінки і рівнів сформованості професійних намірів старшокласників), узагальнення результатів вітчизняних і зарубіжних досліджень із зазначеної проблеми з метою визначення

педагогічних *умок,* які сприяють формуванню професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій.

Емпіричні: діагностичні (педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, тестування, опитування, вивчення й узагальнення досвіду профорієнтаційної роботи загальноосвітніх навчальних закладів із питань професійної орієнтації старшокласників на професії сфери інформаційно-комунікаційних технологій) для визначення рівня сформованості професійних намірів старшокласників; констатувальний і формувальний експерименти для перевірки ефективності запропонованих педагогічних умов.

Методи математичної статистики: статистична обробка отриманих експериментальних даних для інтерпретації та узагальнення результатів дослідження.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають положення психології стосовно поняття "намір" (Л. Божович, В. Давидов, А. Запорожць, Н. Левітов, Б. Ломов, В.Мясіщев, С. Рубінштейн, Б. Теплов, М. Ярошевський), позиція психологів і педагогів відносно поняття "професійний намір" (Т. Буянова, А. Гороль, Н. Захарова, Н. Канторович, Н. Остапенко, А. Шавір); класичні підходи до побудови профорієнтаційної роботи (Г. Бажутін, В.Вітіньша, А. Голомшток, Л. Здравомислов, Л. Киверялг, Є. Клімов, А. Морозов, К. Платонов, Б. Федоришин, В. Філатов, Н. Чистяков, С. Чистякова, А. Шибанов); форми і методи підготовки особистості до професійного самовизначення у сфері інформаційних технологій (І. Антипов, Б. Коцик, В. Горський, В. Дрига, Д. Закатнов, В. Кацева, М. Корнєєв, Т. Окунева, Д. Осадчий, Н. Шевченко, М. Юркова та ін.); особистісно-зорієнтований підхід до навчально-виховного процесу (І. Бех, О. Киричук, О. Коберник, Г. Костюк, В. Сухомлинський). Для уточнення вихідних позицій дослідження використовувалися положення Законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI століття"), Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Концепції профільного навчання.

Наукова новизна дослідження полягає у тому що: *вперше визначено* педагогічні умови формування професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій (впровадження у навчально-виховний процес відповідних структурних елементів профорієнтційної роботи; врахування індивідуальних особливостей кожного учня при здійсненні профорієнтаційної роботи; організація урочної та позаурочної навчально-практичної діяльності, що має профорієнтаційну спрямованість і сприяє актуалізації потребнісно-мотиваційних утворень особистості); *уточнено сутність поняття* "професійний намір особистості" та визначено його основні структурні компоненти; *дістала подальшого розвитку* система критеріїв сформованості професійних намірів учнів.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що розроблені і впроваджені у практику навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів педагогічні умови формування професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій. Створення означених педагогічних умов дозволяє надати шкільному курсу інформатики для 8-11-х класів

профорієнтаційної спрямованості, визначає зміст і принципи організації гуртка для учнів 8-х класів "Перший крок у світі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій", факультативних занять для учнів 9-х класів "Основи вибору професії у сфері сучасних інформаційно-комунікаційних технологій" і для учнів 10-х класів "Професійний користувач персональним комп'ютером", окреслює форми позаурочної суспільно корисної діяльності старшокласників. Вони можуть бути застосовані у практиці навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-технологічного та природничо-математичного профілю, у системі підготовки та підвищенні кваліфікації викладачів предметів природничо-математичного циклу, укладачами програм, авторами підручників і методичних посібників.

Теоретичні положення та практичні рекомендації впроваджено у навчально-виховному процесі ЗОШ І—ІІІ ступенів № 2 міста Києва (довідка Управління освіти Подільської районної у місті Києві Державної адміністрації № 1349 від 21.11.08 р.), ЗОШ І—ІІІ ступенів № 1 міста Вишгорода та Лютізкій ЗОШ І-ПІ ступенів Вишгородського району (довідка Відділу освіти Вишгородської районної Державної адміністрації № 54 від 10.10.08 р.).

Особистий внесок автора у роботах, виконаних у співавторстві, полягає у розробці окремих розділів створених лабораторією трудового виховання і профорієнтації Інституту проблем виховання АІШ України програм для загальноосвітніх навчальних закладів "Людина і світ професій" для 8-9-х класів та "Побудова кар'єри" для 10-11-х класів, які отримали гриф "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України", довідка від 16.08.2007 р. № 1/11-6441.

Апробація результатів дослідження здійснювалась у процесі експериментальної роботи, у виступах на наукових і науково-практичних конференціях, у тому числі: на всеукраїнських "Актуальність проблеми виховання особистості в сучасному соціокультурному середовищі" (Київ, 2003 р.), "Сучасні тенденції та пріоритети виховання" (Київ, 2004 р.), "Теоретико-методологічні основи виховання творчої особистості учнів в умовах позаппальних навчальних закладів" (Київ, 2006 р.), "Культурно-ціннісні витоки сучасного виховання особистості" (Київ, 2006 р.), "Особистість ХХІ століття: проблеми виховання та шляхи їх вирішення" (Київ, 2007 р.), "Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення" (Київ, 2008 р.); на міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми залучення молоді до процесу прийняття рішень на місцевому **і** регіональному рівнях" (Київ, 2005 р.); на першій науково-практичній конференції для вищих навчальних закладів 1-2 рівнів акредитації "Здобутки і перспективи спеціальної освіти в Рівненський області: роль фундаментальних дисциплін у формуванні спеціаліста нового типу" (Рівне, 2003 р.), на науково-практичній конференції "Нові напрями творчого розвитку особистості школяра" (Київ, 2004 р.).

Основні положення дослідження доповідалися на педагогічних радах загальноосвітніх шкіл міст Києва **і** Вишгорода, на засіданнях лабораторії трудового виховання **і** профорієнтації Інституту проблем виховання АІШ України.

Публікації. Основні положення, результати і висновки дисертації відображені у 17 публікаціях (2 у співавторстві у наукових журналах, 6 одноосібних у збірниках

наукових праць, 4 одноосібних у матеріалах і тезах конференцій, 3 у співавторстві у методичних посібниках), з них 6 одноосібних у фахових виданнях, визначених ВАК України.

Структура дисертації складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаної літератури (237 джерел). Повний обсяг дисертації становить 216 сторінок, з яких 164 сторінки основного тексту. Робота містить 16 таблиць на 17 сторінках, 10 рисунків на 10 сторінках, 6 додатків на ЗО сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, сформульовано гіпотезу і завдання, об'єкт і предмет, розкрито методи дослідження та теоретико-методологічну основу, сформульовано наукову новизну і практичне значення дослідження, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, визначено експериментальну базу дослідження.

У першому розділі *"Проблема формування професійних намірів старшокласників у теорії та практиці роботи загальноосвітніх навчальних закладів"* було проаналізовано наукові погляди на проблему формування професійних намірів старшокласників, уточнено сутність поняття "професійний намір особистості" виходячи з різних наукових позицій, розглянуто питання про місце урочної і позаурочної навчально-практичної діяльності старшокласників, а також роль шкільного курсу інформатики у профорієнтаційній роботі загальноосвітньої школи.

Поняття "намір" розглядалося з урахуванням позицій таких психологів і педагогів, як П. Блонський, Л. Божович, Н. Левітов, В. Мясищев, К. Платонов, С. Рубінштейн, Б. Теплов, які склали основу обґрунтування змісту цього утворення. Встановлено, що намір завжди випереджає дію, є організуючим фактором дії, є обов'язковим моментом усякого вольового поведінкового акту і являє собою свідому внутрішню підготовку особистості до відстроченої чи утрудненої дії. Сутність самого поняття "професійний намір" розкрито у роботах таких дослідників, як Т. Буянова, А. Гороль, Н. Захаров, Н. Канторович, Н. Морозова, Н. Остапенко, А. Шавір. Подальший розгляд цього поняття, дав змогу обґрунтувати зміст "професійного наміру особистості" й визначити його як змістовно-синтетичне і динамічне утворення особистості, яке визначає довільний, усвідомлений вольовий акт планування майбутньої діяльності з оволодіння визначеною професією.

У структурі професійного наміру старшокласників до вибору професії у сфері інформаційно-комунікаційних технологій виділено наступні компоненти: когнітивний, мотиваційний, практичний та компонент "Я" (рис. 1).

Перший компонент професійного наміру - когнітивний. Він характеризує наявність у старшокласників певного рівня знань предмета професійної діяльності й способів виконання цієї діяльності. Така обізнаність старшокласника означає те, що він має уявлення про ключові характеристики змісту, цілей, умов і знарядь праці обраної професії і вимоги професії до стану здоров'я людини та ін. Крім того, ця обізнаність включає в себе знання світу професій, розуміння важливості

правильності вибору, зробленого з урахуванням потреб, інтересів і можливостей. До когнітивного компоненту віднесено спеціальні знання, тобто рівень навчальних досягнень з курсу інформатики.

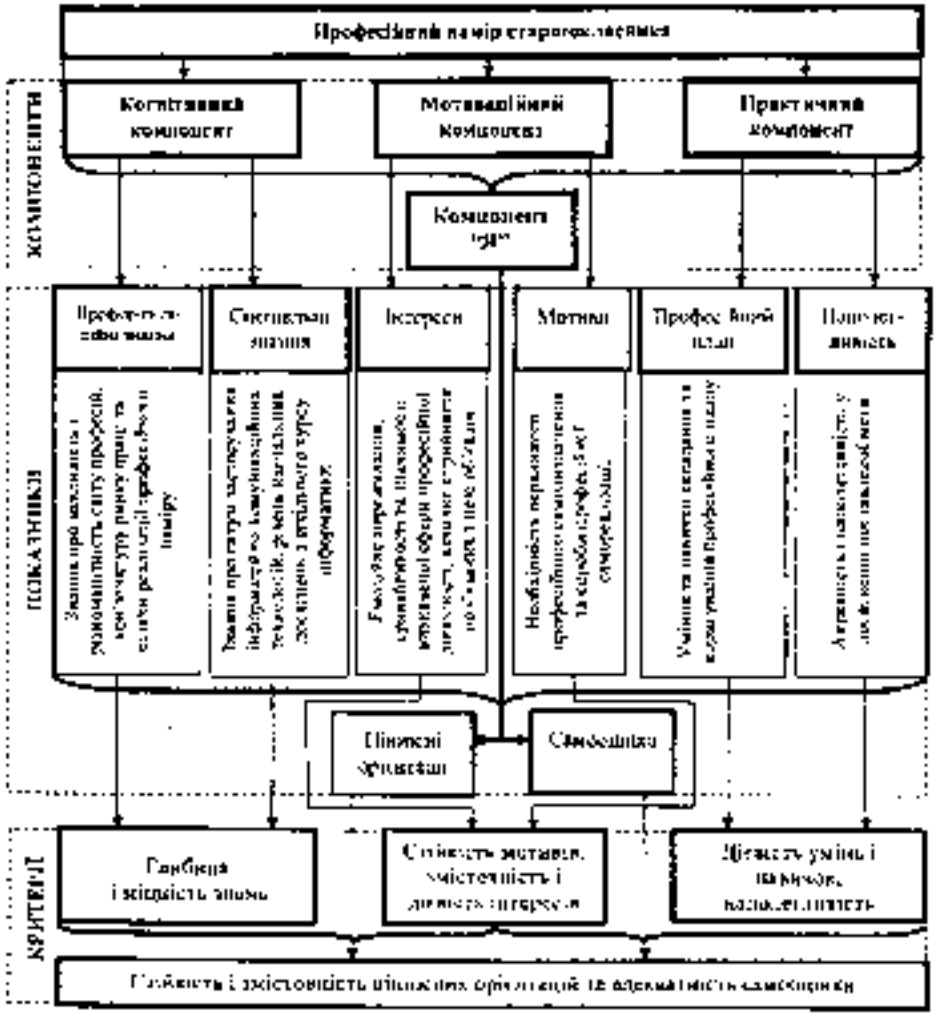

Рис. 1. Структура професійного наміру старшокласників

Критеріями прояву когнітивного компоненту є глибина та міцність вщповідних знань старшокласників, тобто рівні їхньої інформованості про професії сфери інформаційно-комунікаційних технологій і навчальних досягнень з інформатики.

Мотиваційний компонент включає дві складові: мотиви вибору старшокласниками майбутньої професії та їхній інтерес до певного виду професійної діяльності. Головним показником цього компоненту виступає мотив. Мотиви, як показники усвідомленості вибору професії, несуть відповідальність за саморегуляцію поведінки.

Наступним показником мотваційного компонента професійного наміру є інтерес до певної діяльності. Інтерес, як специфічна форма спрямованості особистості на об'єкт, має свій прояв у емоційному переживанні старшокласником, привабливості та значимості визначеної сфери діяльності, а також у його активному сприйнятті об'єктів, пов'язаних із цією діяльністю.

Критеріями мотиваційного компоненту визначено змістовність і дієвість професійних інтересів учнів, стійкість їхніх мотивів вибору професії.

Третій компонент - практичний, який має дві складові: перша відображає рівень сформованості вмінь і навичок складання старшокласниками основного та резервного професійних планів, а друга дійова складова, яка відбиває їхню здатність до прояву наполегливості у подоланні перешкод, що можуть виникнути на шляху реалізації професійного наміру.

Перша складова характеризує наявність у старшокласника умінь складати програму діяльності з оволодіння визначеною професією з урахуванням об'єктивних умов та у відносній незалежності від зовнішнього тиску. Для цього старшокласник повинен вміти знаходити, користуватися та забезпечувати інформацією процес вибору професії (про власні індивідуальні особливості, вимоги конкретної професії, попит на ринку праці), що дозволить йому у майбутньому вільно проводити корекцію професійної перспективи.

Друга складова - наполегливість. Вона характеризує здатність старшокласника до вибору діяльності й до внутрішніх зусиль з подолання труднощів, що виникають на шляху здійснення цієї діяльності. Для дійової складової притаманно не переживання особистістю стану "я хочу", а переживання "треба", "повинен", усвідомлення цінності мети виконуваної дії.

Критеріями виявлення показників практичного компоненту є дієвість умінь і навичок складання старшокласниками професійних планів, активність і наполегливість у діяльності.

Четвертим компонентом професійного наміру є компонент "Я". Він відображає внутрішню готовність старшокласників до вибору майбутньої професії.

Перший показник компоненту "Я" - ціннісні орієнтації, змістовність яких характеризує рівень самосвідомості особистості, її зрілість. Другий показник - самооцінка, що характеризує відповідність суб'єктивної оцінки самого себе (власних фізичних сил і розумових здібностей, вчинків, мотивів, мети і завдань своєї поведінки, свого ставлення до оточуючих, до інших людей і до самого себе) по відношенню до реального прояву зазначених характеристик у повсякденних учинках і діях.

Критеріями сформованості компоненту "Я" є стійкість і змістовність ціннісних орієнтацій особистості та адекватність її самооцінки властивостей характеру.

Виходячи зі структури, показників і критеріїв, були виявлені наступні рівні сформованості професійних намірів старшокласників:

- *високий рівень:* старшокласник усвідомлює проблему вибору життєвого шляху, власні індивідуальні особливості, має адекватну самооцінку, володіє інформацією про мінливість і різноманітність світу професій, визначився з видом професійної діяльності та, незважаючи на перешкоди, виявляє високу активність і наполегливість з оволодіння нею, складає реалістичний основний і резервний професійні плани,, вміє зосередити свої зусилля на подоланні труднощів, має високий рівень навчальних досягнень із курсу інформатики;

- *середній рівень:* старшокласник розглядає проблему вибору життєвого шляху, як мету у досягнення якоїсь утилітарної цілі промотивованої коротковпливними інтересами, він частково усвідомлює власні індивідуальні особливості, має дещо завищену або занижену самооцінку, здатен поставити перед собою мету, але не завжди проявляє активність і наполегливість у подоланні перешкод на шляху її досягнення, інформація про світ професій не повна, не охоплює весь спектр професій, складає основний професійний план, проте невпевнено формулює та розуміє значення резервного, має середній рівень навчальних досягнень із курсу інформатики;

- *низький рівень:* старшокласник розглядає проблему вибору життєвого шляху, як неприємну необхідність, не проявляє інтересу до виявлення власних індивідуальних особливостей, має неадекватну самооцінку, знання про світ професій носять фрагментарний характер, шляхи оволодіння професією межують із нереалістичними, фантастичними ідеями, не може без сторонньої допомоги сформулювати та скласти ні основний, ні резервний професійні плани, не виявляє активності та наполегливості в процесі праці і навчання, має достатній чи початковий рівень навчальних досягнень з курсу інформатики.

Розроблена структура та рівні сформованості професійних намірів старшокласника дали змогу підібрати сукупність діагностичних методик для якісної оцінки цього утворення особистості. Мотиваційний компонент: інтереси - "Методика виявлення й оцінки загальних інтересів особистості учнів (ОДАСІ - 2)" (С. Карпіловської і Б. Федоришина) та "Карта інтересів" (А. Голомштока і О. Мешковської); мотиви - "Методика визначення основних мотивів вибору професії" (Є. Павлютенкова). Когнітивний компонент: інформованість про професії сфери шформаційно-комунікаційних технологій - адаптована "Методика виявлення рівня інформованості школярів про професії, які передбачують використання або обслуговування електронно-обчислювальної техніки" (Д. Закатнова і Н. Шевченко); навчальні досягнення - аналіз (рівень навчальних досягнень з інформатики). Практичний компонент: професійні плани - анкетування (анкета визначення рівня професійних планів старшокласників); активність і наполегливість - "Тест-опитувальник вольового самоконтролю" (А. Зверкова і Є.Ейдмана). Компонент "Я": ціннісні орієнтації - "Методика виявлення ціннісних орієнтацій" (М. Рокита); самооцінка - "Тест самооцінки властивостей характеру" (Т. Лірі).

Таким чином, проведений у першому розділі аналіз дозволяє стверджувати, що мета формування професійних намірів старшокласників до професій сфери

інформаційно-комунікаційних технологій може бути досягнута насамперед шляхом проведення профорієнтаційної роботи, ефективність якої безпосередньо залежить від активного залучення старшокласників до позаурочної навчально-практичної діяльності та забезпечення насичення програмного матеріалу на уроках інформатики профорієнтаційним змістом.

У другому **розділі** *"Експериментальне дослідження педагогічних умов формування професійних намірів старшокласників у процесі вивчення інформатики"* обґрунтовано педагогічні умови формування професійних намірів старшокласників у процесі вивчення інформатики, методику та організацію дослідно-експериментальної роботи, проаналізовано отримані результати дослідження.

Були виділені наступні педагогічні умови формування професійних намірів старшокласників:

- впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи відповідних структурних елементів профорієнтаційної роботи, а саме вивчення професійних намірів старшокласників, формування їхніх професійних інтересів, надання професійної інформації, вивчення особливостей ціннісних орієнтацій, професійна діагностика, професійні проби, професійна консультація;

- врахування індивідуальних особливостей кожного учня (інтересів, мотивів, схильностей, здібностей, темпераменту тощо) у здійсненні профорієнтаційної роботи;

- створення відповідним чином організованої урочної та позаурочної навчально-практичної діяльності старшокласників, що сприяє актуалізації потребнісно-мотиваційних утворень особистості (профорієнтаційна спрямованість курсу інформатики 8-11-х класів, гурткові та факультативні заняття, суспільно-корисна діяльність).

Для участі у експерименті було відібрано шість восьмих класів із трьох загальноосвітніх середніх шкіл Києва і Київської області. Загальна кількість учнів, задіяних у контрольних та експериментальних групах, склала 164 особи. Були сформовані експериментальна (81 учень) та контрольна (83 учня) групи. Зміни рівня сформованості професійних намірів досліджувалися в одних і тих самих учнів упродовж чотирьох років (з 8 по 11-й класи). На початку експерименту у контрольній та експериментальній групах склалася приблизно однакова кількість учнів, які мали практично тотожні рівні за основними показниками критеріїв відбору. Це надало можливість фіксувати зміни у компонентах формування професійних намірів, які трактувалися нами як результат впливу на цей процес запропонованих експериментальних факторів. Результати констатувального експерименту свідчать, що у контрольних і експериментальних групах практично тотожно були розподілені рівні сформованості професійних намірів: високий 30,9 % експериментальна і 28,9 % контрольна, середній 33,3 % експериментальна і 33,7 % контрольна, низький 35,8 % експериментальна і 37,4 % контрольна групи.

Для ефективного впливу означених вище педагогічних умов формування професійних намірів старшокласників проведено відбір окремих структурних елементів профорієнтаційної роботи, а саме: вивчення професійних намірів; формування професійних інтересів; професійна інформація; вивчення особливостей

ціннісних орієнтацій; професійна діагностика; професійні проби; професійна консультація.

У процесі проведення формувального експерименту ми реалізовували відібрані структурні елементи профорієнтаційної роботи засобами широкого спектру форм урочної та позаурочної навчально-практичної діяльності шляхом інтегрування навчального і виховного процесу.

Урочна навчально-практична діяльність мала дві складові:

- *предметна:* комбіновані уроки, уроки розв'язування задач, уроки-практичні заняття, уроки-заліки (колективно-розподільчі форми роботи з навчальним матеріалом, організація індивідуальної і групової діяльності, індивідуальні, підсумкові й тематичні заліки);

- *комплексна:* уроки-семінари, уроки-лекції (роботи над проектними задачами, навчальні дискусії, створення проблемних ситуацій, бесіди, метод проектів).

Залежно від навчальних і виховних цілей урочна діяльність учнів мала дві фази - базовий курс інформатики для 8-9-х класів і основний курс для 10-11-х класів.

Головна мета першої фази полягала у поглибленні змісту базового курсу інформатики та посиленні його прикладного спрямування. Це мало на меті дати учням 8-9-х класів основи знань загальноосвітнього курсу інформатики, виробити вміння та навички роботи на комп'ютерах, користування програмним забезпеченням, користування засобами інформаційно-комунікаційних технологій, розроблення програм мовами програмування. Особлива увага надавалася формуванню логічного (математичного, алгоритмічного, операційного) мислення учнів, розвитку їх творчого потенціалу, вихованню інтересу до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій.

Друга фаза передбачала поглиблення і розширення змісту основного курсу, посилення його прикладного спрямування та виконання творчих завдань. Домінуючою спрямованістю навчально-практичної діяльності було виховання основ інформаційної культури та встановлення міжпредметних зв'язків.

У процесі вивчення базового і основного курсу інформатики обов'язковою умовою була профорієнтаційна спрямованість урочної навчально-практичної діяльності за трьома основними напрямами:

- професійна інформація (цілеспрямований і систематичний процес надання відомостей про окремі професії сфери інформаційно-комунікаційних технологій), яка органічно пов'язувалася з темою уроку;

- широке використання при вивченні нового матеріалу, або при повторенні раніше пройденого, наочної демонстрації об'єктів, предметів і результатів праці людей, про професію яких була надана професійна інформація;

- надання прикладної спрямованості практичним роботам (зв'язок зі змістом праці людей професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій).

Позаурочна навчально-практична діяльність відбувалася у наступних формах:

- організація предметних гуртків і факультативних занять;

- суспільно-корисна навчально-практична діяльність (забезпечення технічної

сторони демонстрацій явищ і процесів засобами сучасної комп'ютерної техніки; випуск шкільної стінної та електронної газет; підготовка матеріалів для різноманітних конкурсів, виставок; встановлення та налагодження програмного забезпечення; створення та обслуговування шкільної локальної комп'ютерної мережі; підтримка та поповнення шкільної сторінки в Інтернеті; створення сервісних додатків існуючих програм; створення шкільного відео архіву на сучасних носіях інформації);

- професійні проби (наближене моделювання умов визначеного кола професій шляхом виконання старшокласниками завдань прикладного змісту, творчих завдань проектного характеру, імітацій професійних дій тощо);

- проведення предметних тижнів (рольові й імітаційні ігри, зустрічі з представниками відповідних професій, екскурсії);

- ознайомлення із запропонованою вчителем відповідною спеціальною літературою (створення нових інформаційних продуктів: рефератів, доповідей, повідомлень тощо);

- організована колективна й індивідуальна робота в домашніх умовах з використанням мережі Інтернет (пошук необхідної інформації у мережі Інтернет, допомога вчителям у підготовці інформаційного і наочного матеріалів до уроків, візуальних і аудіальних матеріалів ілюстративного характеру тощо).

У процесі позаурочної навчально-практичної діяльності створювалися такі умови, коли старшокласники мали можливість значно розширити обсяг уявлень про професії сфери інформаційно-комунікаційних технологій під керівництвом учителів, чи самостійно в процесі неформального спілкування й самовираження, шляхом вільного вибору форм і засобів діяльності, використання їх на свій розсуд, керуючись внутрішніми мотивами.

Таким чином, під час проведення формувального експерименту в експериментальних групах формування професійних намірів старшокласників, в залежності від визначених педагогічних *умов*, відібраних структурних елементів профорієнтаційної роботи та застосування відповідних форм урочної та позаурочної навчально-практичної діяльності відбувався у три етапи (рис. 2).

Перший етап пропедевтичний (8-9 класи). Формування професійних інтересів учнів, які зумовлювали утворення первинних професійних намірів, шляхом надання професійної інформації. Складовими пропедевтичного етапу були: базовий курс інформатики для 8-9-х класів; гурток для учнів 8-го класу "Перший крок у світі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій" (формування основних необхідних знань, умінь і навичок для вільного користування сучасними інформаційними технологіями у процесі опрацювання, пошуку, систематизації, зберігання, передавання і подання інформації); факультатив для учнів 9-го класу "Основи вибору професії у сфері сучасних комп'ютерних технологій".

Другий етап основний (10 клас), Формування основного і резервного професійних намірів старшокласників шляхом проведення доігоофесійної підготовки. До нього входили: основний курс інформатики для 10—11-х класів (наповнення навчального матеріалу профорієнтаційним змістом шляхом надання профорієнтаційної інформації, наочної демонстрація об'єктів, предметів і

результатів праці визначених професій, прикладного спрямування практичних робіт); факультативний спецкурс "Професійний користувач персональним комп'ютером" для учнів 10-го класу.

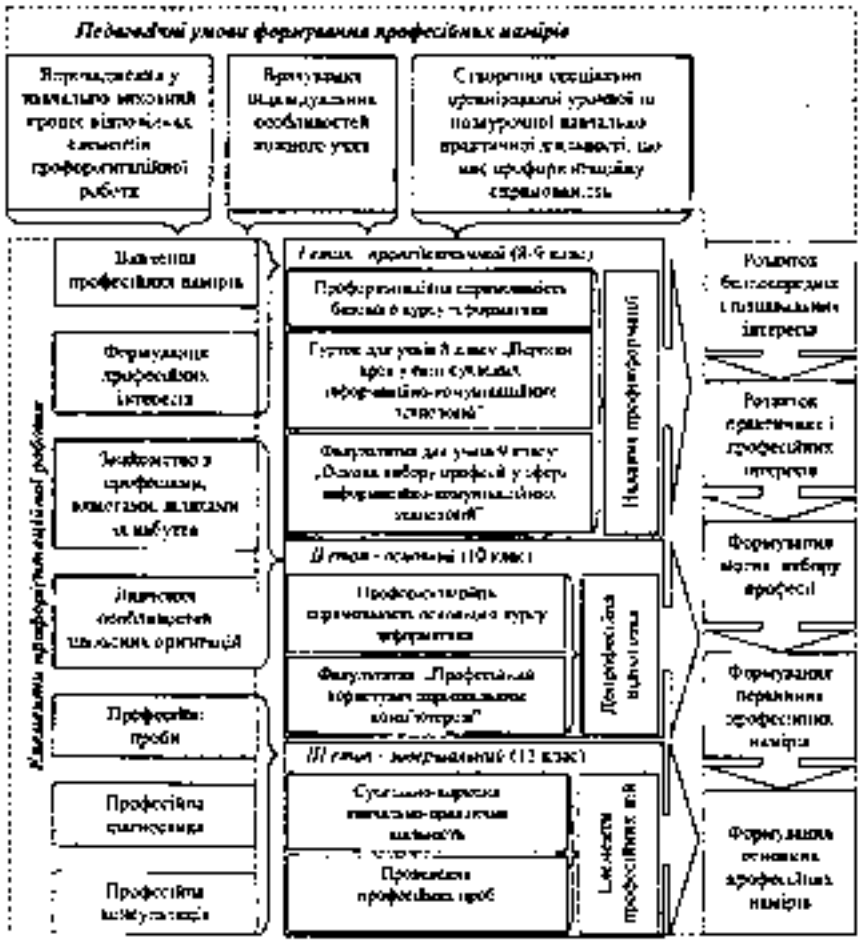

Рис. 2. Схема формування професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій

Третій етап завершальний (11 клас). Закріплення навичок складання старшокласниками чіткого професійного плану набуття визначеної професії з виконанням ними елементів професійних дій. Цей етап складався з наступних елементів: суспільно-корисна позаурочна навчально-практична діяльність старшокласників; проведення професійних проб.

По завершенню дослідження, відповідно до визначених показників і критеріїв проводився контрольний зріз, що був за змістом тотожним діагностичному вивченню, проведеному на початку роботи (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка формування професійних намірів старшокласників

Рівні	До експерименту				Після експерименту				Приріст	
	Б		К		Е		К		Е	К
	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	%
Високий	30,9	25	28,9	24	48,2	39	36,1	30	+17,3	+7,2
Середній	33,3	27	33,7	28	40,7	33	37,4	31	+7,4	+3,7
Низький	35,8	29	37,4	31	11,1	9	26,5	22	-24,7	-10,9

Аналіз динаміки цих змін надав можливість відстежити, як професійні наміри спочатку формуються у більш узагальненій формі та являють собою показник рівня і стану соціального самовизначення старшокласника на певній стадії його розвитку. Тобто, початок експерименту відповідав ситуації, що безпосередньо передує необхідності конкретного вибору старшокласниками майбутнього професійного шляху. Закінчення експерименту співпало з періодом, коли старшокласники знаходилися у випускному класі, й навчання у школі підходило до свого логічного завершення. Ми спостерігали еволюцію професійного наміру у більш зрілу форму, яку при розгляді у площині професійного плану можна визначити як виникнення у кожного випускника більш-менш чіткого алгоритму, умовної послідовності дій виконання яких, при певних обставинах, повинно призвести до набуття визначеної професії.

Це підтверджується зростанням рівня сформованості професійного наміру: високий - 48,2 % експериментальна і 36,1 % контрольна, середній - 40,7 % експериментальна і 37,4 % контрольна, низький - 11,1 % експериментальна і 26,5 % контрольна. Кількість старшокласників із високим рівнем сформованості професійних намірів збільшилось в експериментальних групах на 17,3 %, порівняно з 7,2 % у контрольних групах. Це при тому, що кількість старшокласників із низьким рівнем зменшилася в експериментальних групах на 24,7 %, а у контрольних на 10,9%.

По завершенню дослідження зафіксовано високий рівень сформованості професійних намірів старшокласників експериментальних груп до наступних професій і спеціальностей: адміністратор Web-серверу, адміністратор баз даних, адміністратор комп'ютерних систем, адміністратор сайту, Web-дизайнер, інженер-програміст, програміст, оператор комп'ютерного набору, оператор комп'ютерної верстки, економіст, Інтернет-журналіст, рекламіст.

Таким чином, результати проведеного дисертаційного дослідження педагогічних умов формування професійних намірів старшокласників до професій сфери шформаційно-комунікаційних технологій засвідчили, що поставлені на початку роботи завдання виконані, ефективність педаютічних умов доведена повністю, правомірність висунутої гіпотеза підтверджена.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення поняття "професійний намір особистості" та обґрунтовано на його основі педагогічні умови підготовки старшокласників до професійного самовизначення у сфері сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Отримані результати, дають підстави для наступних висновків:

1. Питання формування професійних намірів старшокласників у педагогічній теорії ще не було предметом спеціального вивчення. Аналіз наукових досліджень і практичного досвіду розв'язання проблеми підготовки старшокласників до видів професійної діяльності, у яких людина є або фахівцем, який забезпечує розвиток і функціонування засобів інформаційно-комунікаційних технологій, або фахівцем, зміст праці якого передбачає роботу з інформацією чи комунікаційними системами, а комп'ютерна техніка є при цьому знаряддям праці, питання орієнтації старшокласників на професії цієї галузі, застосування комп'ютера в профорієнтаційній роботі тощо, а також використання можливостей позаурочної навчально-практичної діяльності та потенціалу шкільного курсу інформатики для розв'язання означених вище завдань розглянуто частково.

Водночас встановлено, що певним чином організована навчально-практична урочна та позаурочна діяльність старшокласників, крім розширення й поглиблення змісту навчання загалом, має усі можливості для сприяння виникненню стійких професійних інтересів, розвитку відповідних здібностей і формуванню професійних намірів до визначених видів діяльності, в яких вони зможуть застосовувати набуті знання, уміння і навички.

2. У процесі теоретичного аналізу проблеми ми дійшли висновку, що професійний намір це багатокомпонентне утворення. Його структура складається з чотирьох компонентів: когнітивного, мотиваційного, практичного та компоненту "Я". Подальший аналіз досліджуваного поняття дав можливість визначити показники та критерії рівнів сформованості професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій та дати власне визначення цього поняття: "Професійний намір старшокласника, це змістовно-синтетичне і динамічне утворення особистості, яке визначає довільний, усвідомлений вольовий акт планування ним майбутньої діяльності з оволодіння визначеною професією". Структурні компоненти цього утворення формуються і розвиваються взаємозумовлено під впливом сукупності педагогічних умов у процесі відповідним чином організованої навчально-практичній діяльності, зміст якої має профорієнтаційну спрямованість і забезпечує старшокласникам достатній рівень професійного самовизначення. Формування професійних намірів відбувається в процесі пізнавальної активності особистості з набуття системи знань і вмінь, що визначають професійні інтереси до сфери майбутньої трудової діяльності, відповідно до її потреб, інтересів, схильностей і мотивів. Професійні наміри виявляються у готовності старшокласника скласти усвідомлений професійний план набуття певної професії.

3. В ході дослідження були виявлені й обгрунтовані педагогічні умови забезпечення формування професійних намірів старшокласників до професій сфери

інформаційно-комунікаційних технологій. Такими педагогічними умовами є:

- впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи відповідних структурних елементів профорієнтаційної роботи, а саме вивчення професійних намірів старшокласників, формування їхніх професійних інтересів, надання професійної інформації, вивчення особливостей ціннісних орієнтацій, професійна діагностика, професійні проби, професійна консультація;

- врахування індивідуальних особливостей кожного учня (інтересів, мотивів, схильностей, здібностей, темпераменту тощо) у здійсненні профорієнтаційної роботи;

- створення відповідним чином організованої урочної та позаурочної навчально-практичної діяльності старшокласників (профорієнтаційна спрямованість курсу інформатики для 8-11-го класів, гурткові й факультативні заняття, суспільно-корисна діяльність), що сприяє актуалізації потребнісно-мотиваційних утворень особистості.

Дані педагогічні умови утворюють такі обставини, які сприяють формуванню позитивної мотивації навчально-практичної діяльності старшокласника як рушійної сили його свідомого професійного вибору.

Порівняння експериментальних даних засвідчило, що в наслідок впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл означених педагогічних умов, в експериментальних групах відбулися позитивні зміни в рівнях сформованості професійних намірів старшокласників. Так, порівнюючи з результатами констатувального експерименту відсоток старшокласників, які виявили високий рівень сформованості професійних намірів став більшим на 17,3 % (з 30,9 % до 48,2 %), середній рівень збільшився на 7,4 % (з 33,3 % до 40,7 %), а низький рівень зменшився на 24,7 % (з 35,8 % до 11,1 %). У контрольних групах, порівняно з результатами констатувального експерименту, відсоток старшокласників, які виявили високий рівень сформованості професійних намірів став більшим тільки на 7,2 % (з 28,9 % до 36,1 %), середній рівень збільшився лише на 3,7 % (з 33,7 % до 37,4 %), а низький рівень зменшився на 10,9 % (з 37,4 % до 26,5 %). Це доводить ефективність обґрунтованих у дослідженні педагогічних умов, як чинника, який сприяє вирішенню актуальної проблеми теорії і методики виховання в аспекті підготовки старшокласників до усвідомленого вибору професії.

4. Спираючись на результати проведеного дослідження, зроблено висновок про те, що основним принципом забезпечення професійного самовизначення учня у загальноосвітній школі є створення позитивної мотивації урочної та позаурочної навчально-практичній діяльності як основного чинника формування складного утворення особистості - професійного наміру. При цьому в нього виникають мотиваційні установки вільного здійснення усвідомленого вольового акту планування діяльності з оволодіння визначеною професією, які відповідають не тільки відображенню зовнішнього світу, але стають об'єктивними параметрами самої особистості, являючись для неї частиною об'єктивної дійсності.

5. Проведене дослідження не охоплює всього комплексу проблем формування професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій. Подальше вирішення цього питання потребує

визначення психологічних особливостей перебігу формування професійних намірів особистості, розширення сукупності педагогічних засобів, що впливають на ефективність цього процесу та ін. На нашу думку, спеціального дослідження потребують наступні питання: подальша розробка засобів профорієнтаційного спрямування змісту курсу інформатики; адаптація факультативного курсу "Основи вибору професії у сфері інформаційно-комунікаційних технологій", орієнтованого на інформаційно-технологічний і природничо-математичний профілі навчання, до інших навчальних профілів; організація суспільно-корисної навчально-практичної діяльності старшокласників із метою більш широкого їхнього залучення до всіх сфер життя загальноосвітнього закладу та активізації навчально-виховного процесу; розробка системи професійних проб і її подальша інтеграція до практичної частини змісту курсу інформатики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Морін О. Л. Основні фактори формування професійних намірів старшокласників / О. Л. Морін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць / Ін-т проблем виховання АПН України. - Київ-Житомир, 2003. - Вип. 5, кн. 2. - С. 205-210.

2. Морін О. Л. Профорієнтаційна спрямованість шкільного курсу інформатики / О. Л. Морін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць / Ін-т проблем виховання АПН України. - Київ-Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2004.- Вип. 6, кн. 2. - С. 73-79.

3. Морін О. Л. Виховання інформаційно-технологічного компонента інформаційної культури старшокласників у процесі вивчення інформатики / 0. Л. Морін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць / Ін-т проблем виховання АПН України. - Київ-Житомир: ЖДУ ім. 1. Франка, 2005. - Вип. 7. - С. 333-338.

4. Морін О. Л. Особливості ціннісних орієнтацій старшокласників на етапі формування професійних намірів / О. Л. Морін //Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук, праць / Ін-т проблем виховання АПН України. - К.: ЖДУ ім. І. Франка, 2006. - Вип. 9, кн. 1. - С. 374-380.

5. Морін О. Л. Формування ціннісного ставлення до праці засобами шкільного курсу інформатики / О. Л. Морін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук, праць / Ін-т проблем виховання АПН України. - К, 2007. - Вип. 10, кн. 2. - С. 390-397.

6. Морін О. Л. Педагогічні умови формування професійних намірів старшокласників до професій сфери шформаційно-комунікаційних технологій / О. Л. Морін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць / Ін-т проблем виховання АПН України. — К. : ТОВ "Імекс-ЛТД", 2008. - Вип. 11. - С. 269-278.

7. Морін О. Л. Організація навчальної праці учнів як чинник формування ціннісного ставлення до праці / О. Л. Морін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук, праць / Ін-т проблем виховання АПН України. - К., 2005. - Вип. 8, кн. 2. - С. 59-62.

8. Морін О. Л.. Шляхи активізації процесу формування професійних намірів школярів / О. Л. Морін // Нові напрямки творчого розвитку особистості школяра : матеріали наук.-практ. конф. - К.: Баланс-Клуб, 2004. - С. 70-73.

9. Морін О. Л. Проблеми прийняття старшокласниками рішення про вибір професії у сфері сучасних комп'ютерних технологій / О. Л. Морін // Проблеми залучення молоді до процесу прийняття рішень на місцевому і регіональному рівнях : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 15-16 груд. 2005 р. / Ін-т проблем виховання АПН України, Укр. нац. комітет молодіж. організацій [та ін. ; редкол. : І. Д. Бех (голов, ред.) та ін.] - Тернопіль : Терноград, 2006. - С. 246-254.

10. Морін О. Л. Проблеми підготовки старшокласників до трудової діяльності у галузі сучасних комп'ютерних технологій / О. Л. Морін // Здобутки і перспективи спеціальної освіти в Рівненській області: роль фундаментальних дисциплін у формуванні спеціаліста нового типу : зб. наук.-метод. статей. - Рівне : ЗДТЕП, 2003.-Вип. 1.-С. 44-49.

11. Морін О. Л. Місце позаурочної навчально-практичної діяльності у формуванні професійних намірів учнів / О. Л. Морін // Теоретико-методологічні основи виховання творчої особистості учнів в умовах позашкільних навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф., 30-31 берез. 2006 р. - К. : Грамота, 2006. - С. 66-73.

12. Морін О. Л. Підготовка учнів основної школи до вибору інформаційно-технологічного профілю навчання / О. Л. Морін // Профорієнтаційна робота в школі: проблеми і перспективи їх вирішення: матеріали наук.-практ. конф. - Луцьк, 2007.-С. 38-43.

13. Морін О. Л. Місце програм навчального призначення у впровадженні інновацій у освіті / О. Л. Морін // Інновації в освітньому просторі гімназії : метод, посіб. / за ред. Д. О. Закатнова. - Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2006. - С. 42-44.

14. Морін О. Л. Підготовка старшокласників до професійного самовизначення в умовах навчання за природничо-математичним профілем (на прикладі курсу інформатики) / О. Л. Морін // Педагогічні засоби підготовки старшокласників до професійного самовизначення в умовах профільного навчання : метод, посіб. / за ред. Д. О. Закатнова. - К. : НТВ АПН України, 2005. - С. 65-86. (участь автора - 0,5 др. арк.)

15. Морін О. Л. Природничо-математичний профіль (на прикладі курсу інформатики) / О. Л. Морін // Професійне самовизначення старшокласників : метод, посіб. / упоряд. Л. Шелестова. - К.: Шкільний світ, 2006 (Вид. Л. Галіцина). - С. 53-66. (участь автора - 0,5 др. арк.)

16. Людина і світ професій : програма для 8-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів / [О. В. Мельник, Л. А. Гуцан, С. М. Дятленко, О. Л. Морін та ін., наук, консультант І. Д. Бех]. - К. : Мегапринт, 2007. - 34 с. (участь автора - 0,35 др. арк.)

17. Побудова кар'єри : програма для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / [О. В. Мельник, Л. А. Гуцан, С. М. Дятленко, О. Л. Морін та ін., наук, консультант І. Д. Бех]. - К.: Мегапринт, 2007. - 34 с. (участь автора - 0,35 др. арк.)

АНОТАЦІЯ

Морін О. Л. **Формування професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій.** - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 - теорія і методика виховання. - Інститут проблем виховання АПН України, Київ, 2009.

У дисертації досліджуються педагогічні умови формування професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнено зміст поняття "професійний намір особистості", визначено структуру професійних намірів старшокласників, показники та критерії їх сформованості, теоретично обгрунтовані педагогічні умови формування професійних намірів старшокласників.

У результаті формувального експерименту встановлено, що впровадження відповідних педагогічних умови у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи забезпечує виникнення позитивного мотиваційного середовища для створення належним чином організованої урочної та позаурочної навчально-практичної діяльності, що сприяє формуванню професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: професійні наміри старшокласників, сучасні інформаційно-комунікаційні технології, педагогічні умови, структурні елементи профорієнтаційної роботи, профорієнтаційна спрямованість шкільного курсу інформатики.

АНОТАЦИЯ

Морин О. Л. **Формирование профессиональных намерений старшеклассников к профессиям сферы информационно-коммуникационных технологий.** - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 - теория и методика воспитания. - Институт проблем воспитания АПН Украины, Киев, 2009.

В диссертации исследуются педагогические условия формирования профессиональных намерений старшеклассников в сфере современных информационно-комуникационных технологий.

На основе анализа цсихолого-педагогической литературы уточнено содержание понятия "профессиональное намерение", определенна его структура, показатели и критерии сформированности, теоретически обоснованы педагогические условия формирования профессиональных намерений старшеклассников.

В процессе исследования определено, что профессиональное намерение старшеклассника сложное и динамическое образования личности, которое определяет осознанный, волевой акт планирования старшеклассником будущей деятельности по овладению определенной профессией. В диссертации разработана и представлена структура профессиональных намерений старшеклассников, которая включает в себя ряд составных компонентов. Такими компонентами являются: когнитивный (показатели - профориентационные и специальные знания; критерии - глубина и прочность знаний, т. е. уровень информированности о профессиях сферы

информационно-коммуникационных технологий и уровень учебных достижений по информатике), мотивационньш (показатели - мотивы выбора профессии, профессиональные интересы; критерии - содержательность и действенность профессиональных интересов, стойкость мотивов выбора профессии), практический (показатель - профессиональный план и волевые характеристики личности; критерии - действенность умений и навыков составления профессиональных планов, активность и настойчивость в деятельности), компонент "Я" (показатели - ценностные ориентации, самооценка; критерии - стойкость и содержательность ценностных ориентации личности, и адекватность ее самооценки свойств характера).

Разработанная структура профессиональных намерений старшеклассника дали возможность подобрать совокупность диагностических методик для качественной оценки этого образования личности. Мотивационный компонент: "Методика выявления и оценки общих интересов личности учеников", "Карта интересов", "Методика определения основных мотивов выбора профессии". Когнитивный компонент: адаптированная "Методика выявления уровня информированности школьников о профессиях, которые предусматривают использование или обслуживание электронно-вычислительной техники", анализ уровня учебных достижений учеников по информатике. Практический компонент: анкета определения уровня профессиональных планов старшеклассников, "Тест-опросчик волевого самоконтроля". Компонент "Я": "Методика выявления ценностных ориентации", "Тест самооценки свойств характера".

В процессе исследования установлено, что профессиональные намерения формируется на основе познавательной активности личности по обретению системы знаний и умений, определяющих профессиональные интересы к определенной сфере будущей трудовой деятельности в соответствии с ее нуждами, интересами, склонностями и мотивами. Эти профессиональные интересы выражаются в готовности старшеклассника составить осознанный профессиональный план обретения определенной профессии.

Установленное в ходе констатирующего этапа исследования противоречие между потребностью общества в выпускниках с четко выраженной позицией относительно собственного профессионального самоопределения и фактическим состоянием его обеспечения в практике учебно-воспитательного процесса общеобразовательной школы позволило выявить и обосновать конкретные педагогические условия протекания процесса формирование профессиональных намерений старшеклассников. Такими педагогическими условиями можно считать: внедрение в учебно-воспитательный процесс соответствующих структурных элементов профориентационной работы, таких, как изучение профессиональных намерений старшеклассников, формирование их профессиональных интересов, предоставление профессиональной информации, изучение особенностей ценностных ориентации, профессиональная диагностика, профессиональные пробы, профессиональная консультация; учет индивидуальных особенностей каждого ученика (интересов, мотивов, склонностей, способностей, темперамента и т. п.) в осуществлении профориентационной работы; создание специально организованной

урочной и внеурочной учебно-практической деятельности старшеклассников, которая оказывает содействие актуализации потребностно-мотивационных образований личности (профориентационная направленность курса информатики 8-11-х классов, кружковые и факультативные занятия, общественно-полезная деятельность).

Проведенное экспериментальное исследование в целом подтвердило основные положения выдвинутой гипотезы и позволило сделать обобщенные выводы в теоретическом, организационно-педагогическом и практическом планах.

Ключевые слова: профессиональные намерения старшеклассников, современные информационно-коммуникационные технологии, педагогические условия, структурные элементы профориентационной работы, профориентационная направленность школьного курса информатики.

ANNOTATION

Morin O. L. Formation of professional intentions of senior pupils to profession of the sphere information and communication technologies. - Manuscript.

Dissertation for gaining the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.07 - theory and methods of upbringing. - Institute of Upbringing Problems, Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2009.

In thesis are researched pedagogical conditions of the formation the professional intentions of senior pupils in sphere modern information and communication technologies in process of the studying of computers. On base of the analysis psychological and pedagogical literature is elaborated contents of the notion "professional intention of the person", determined structure of the professional intentions the senior pupils, criteria and factors their readiness. Theoretically motivated pedagogical conditions of the shaping the professional intentions the senior pupils in process of the studying of computers.

The Results forming experiment has allowed to establish that creation necessary pedagogical conditions in process of the studying and upbringing of the school course of the studying of computers, provides origin positive motive of the ambience for organization special fixed and after lesson scholastic-practical activity, which renders the assistance to shaping the professional intentions the senior pupil to professions of the sphere information and communication technologies.

Key words: professional intentions of the senior pupils, information and communication technologies, pedagogical conditions, structured elements of the work on professional orientation, directivity to professional orientation of the school course the computer studying.

H).

Підписано до друку 29.01.2009 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 35.

«Видавництво "Науковий світ"»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13,200-87-15, 8-050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ra